

Miten voidaan tukea ympärivuorokautisissa hoitopaikoissa asuvien ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuutta?

TULOKSET

Ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuutta voidaan tukea ymmärtämällä sen erilaiset ilmenemismuodot ¹

- Erilaiset käyttäytymisen muodot, kuten kosketus ja hyväily, yhdyntä, masturbaatio tai verbaalinen kommunikointi voivat olla osa seksuaalisuuden ilmenemistä myös ikääntyneillä ihmisillä.
- Henkilökunta ei havainnut hetero- ja homoseksuaalisten parien seksuaalisuuden ilmaisun välillä eroja.

Henkilökunnan asenteiden merkitys ¹

- Kuunteleva ja hyväksyvä henkilökunta etsi ratkaisuja ikääntyneiden asukkaiden seksuaalisuuden ilmaisemiseen mahdollistamalla yksityisyyttä tai muokkaamalla ympäristön rajoitteita.
- Hoitohenkilökunnan negatiivisia asenteita lisäsivät ikä- ja seksuaalisyrjintä. Suvaitsemattomuus saattoi johtaa toimenpiteisiin, joissa ikääntyneen ihmisen seksuaalisuuden ilmaisu rajoitettiin tai ne kiellettiin. Tämä näkyi esimerkiksi riisuutumisen estävänä vaatetuksena tai kahden asukkaan erottamisena.
- Muistisairautta sairastavien ihmisten läheiset saattoivat toivoa seksuaalisen ilmaisun rajoittamista, jolloin hoitohenkilökunta joutui mahdollisen edunvalvontasuhteen vuoksi noudattamaan läheisen toivetta.

Rajojen löytäminen muistisairautta sairastavien ihmisten hoidossa ¹

- Seksuaalisuuden ilmaisemisen haasteina erityisesti muistisairautta sairastavien henkilöiden kohdalla nähtiin turvallisuuteen ja suostumukseen liittyvät näkökohdat sekä asiakasryhmän haavoittuvuus.
- Henkilökunta koki, että heidän tuli valvoa tilannetta ja puuttua tarvittaessa, kun ei-toivottua seksuaalisuuden ilmaisemista havaittiin.
- Se, kuinka hyvin henkilökunta tunsu ikääntyneen ihmisen ja tämän historian, vaikutti siihen millaisen käytöksen he tulkitisivat ei-toivotuksi seksuaalisuuden ilmaisemiseksi.
- Tulkintaeroista ja rajoista oli tärkeää pystyä keskustelemaan, jotta muistisairaiden ihmisten seksuaaliset tarpeet tulivat kuulluksi ja kunnioitetuiksi.

Työnantajan henkilökunnalle tarjoama tuki ¹

- Työpaikan selkeät seksuaalisuutta koskevat säädökset ja ohjeet edistivät henkilöstön kykyä kohdata ikääntyneen ihmisen yksilölliset seksuaaliset tarpeet.
- Myös henkilökunnan keskinäinen tuki oli edistävää tekijä. Tukemalla henkilökuntaa suoraan ja välillisesti edistettiin ikääntyneiden ihmisten erilaisten seksuaalisten tarpeiden toteutumista.

TAUSTA

Elinajan pidentymisen myötä on panostettava ikääntyneiden ihmisten hyvinvointiin kokonaisuutena. Tähän kokonaisuuteen kuuluu seksuaalisuus, joka on luontainen, hyvinvointiin vaikuttava osa ihmisen elämää, eikä sen tarve katoa ikääntyessä.^{2,5-7} Kun saa ilmaista itseään seksuaalisesti, se vaikuttaa positiivisesti yleiseen elämänlaatuun^{2,6,9}. Yhdyntöjen määrä saattaa ikääntyessä vähentyä ja monet nauttivat hyväilystä, kosketuksesta sekä emotionaalisista keskusteluista, mitkä ovat osa seksuaalisuuden ilmaisua⁶.

Seksuaalisuuden ymmärtämisen tärkeys korostuu ympärivuorokautisessa hoidossa^{2,6}. Ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuuteen liittyy negatiivisia stereotyyppioita, jotka voivat vaikuttaa hoitohenkilökunnan asenteisiin^{2,7}. Muistisairaiden ihmisten seksuaalisuus yleisesti jätetään huomiotta tai sitä pidetään ongelmallisena, sillä sairaudesta johtuvien aivomuutosten vuoksi ihminen voi ilmaista seksuaalisia tarpeitaan yleisten normien vastaisesti ja hyvinkin avoimesti^{3-5,7}. Terveystuonon ammattilaisilla on merkittävä rooli hoitopaikoissa asuvien ihmisten hyvinvoinnin tukemisessa⁶.

Miten voidaan tukea ympärivuorokautisissa hoitopaikoissa asuvien ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuutta?

AINEISTO JA MENETELMÄT

Näyttövinkki on laadittu vuonna 2022 julkaistun järjestelmällisen katsauksen pohjalta¹. Katsauksen tarkoituksena oli kuvata minkälaisia kokemuksia ja haasteita hoitohenkilökunnalla on ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuuden ilmaisun suhteen ympärivuorokautisissa hoitopaikoissa. Lisäksi kuvattiin, mitkä asiat helpottavat tai lannistavat hoitohenkilökuntaa seksuaalisuuden ilmaisun hallinnassa. Katsaukseen sisällytettiin 17 tutkimusta (n = 4 387 tutkittavaa, joista suurin osa oli laadullisia (n = 377 tutkittavaa) ja kaksi oli monimenetelmä tutkimuksia (n = 4 010 tutkittavaa). Tutkimukset oli toteutettu Euroopassa (n = 12), Aasiassa (n = 1), Australiassa (n = 2), Pohjois-Amerikassa (n = 1) ja Etelä-Amerikassa (n = 1). Katsauksen menetelmällinen toteutus on kuvattu yksityiskohtaisemmin alkuperäisessä julkaisussa¹. Katsauksen laatu arvioitiin JBI:n järjestelmällisen katsauksen arviointikriteeristöllä.

YHTEENVETO

Pitkäaikaishoidossa asuvien ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuuden tukeminen on tärkeää, sillä seksuaalisuus on luontainen osa ihmisen elämää, eikä sen tarve katoa ikääntyessä. Henkilökunnan seksuaalisuuteen liittyvät asenteet ja käytösmallit tulee tunnistaa, koska henkilökunta päättää ikääntyneiden asukkaiden seksuaalisuuden ilmaisemisen asiallisuudesta. Työpaikan käytännöt, selkeät ohjeistukset, sekä henkilöstön keskinäinen tuki edistävät ikääntyneiden ihmisten erilaisten seksuaalisten tarpeiden toteutumista. Asukkaan ja henkilökunnan välinen keskustelu seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvistä rajoista, huomioiden asukkaan kognitiiviset kyvyt, mahdollistaa ikääntyneiden ihmisten seksuaalisten tarpeiden täyttymisen turvallisesti ja kunnioittavasti. Koulutuksen ja tiedon tarve ilmiöön liittyen on tunnistettu myös kansainvälisesti.

LAATIJAT

Järvinen, Hanna Kaisa¹, jalkaterapeutti, TtM-opiskelija
Larkovuo, Marika¹, rtg-hoitaja, TtM-opiskelija
Lehtonen, Katja¹, rtg-hoitaja, TtM-opiskelija
Mattila, Tanja¹, sh, TtM-opiskelija
Seppänen, Hanna¹, sh, seksuaalineuvoja, TtM-opiskelija
Niela-Vilen, Hannakaisa¹, klö, TtT, dos., yliopistonlehtori
Eloniemi-Sulkava, Ulla^{2,3}, esh, FT, dos., vierailtava tutkija

Editoijat: **Eskolin, Silja-Elisa**⁴ sh/th, TtM, TM, nuorempi tutkija ja
Hamari, Lotta⁴ ft, TtT, vanhempi tutkija

¹Turun yliopisto, ²Amia muistikeskus, ³Itä-Suomen yliopisto,
⁴Hoitotyön tutkimussäätiö sr. (Hotus)

KÄYTTÖKELPOISUUS SUOMESSA

Katsaus osoittaa seksuaalisuuden tärkeyden ympärivuorokautisissa hoitopaikoissa. Henkilökunnan kouluttaminen sekä hoivaympäristön mukauttaminen mahdollistavat ikääntyneille ihmisille voimavaraistavan seksuaalisuuden ja seksuaalitoimintojen toteuttamisen^{7,8}. Katsauksen aineisto sijoittui pääosin länsimaalisiin hoitojärjestelmiin, mitä suomalainenkin hoitokulttuuri edustaa. Katsauksen tuloksia voidaan hyödyntää hoitotyöntekijöiden osaamisen kehittämisessä.

ALKUPERÄINEN JULKAISU

- Ho PJ, Goh YS. 2022.** Health care professionals and care staff challenges and experiences of managing sexual expression among older adults ≥60 years in long-term care facilities: a qualitative review and meta-synthesis. *Age and Ageing*; 51(1) 1–19.

***Katsauksen laatu:** Tasokas (10/11), JBI: Checklist for Systematic Reviews and Research Syntheses.

MUUT KÄYTETYT LÄHDEVIITTEET

- Chen YH, Jones C, Osborne D.** Exploratory study of Australian aged care staff knowledge and attitudes of later life sexuality. *Australasian journal on ageing* 2017; 36: E35–E38.
- Palmio J, Koskinen E, Kuusisto H.** Neurologisten sairauksien vaikutus seksuaalisuuteen. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 2021; 137(20): 2168–74.
- Bronner G, Aharon-Peretz J, Hassin-Baer S.** Sexuality in patients with Parkinson's disease, Alzheimer's disease, and other dementias. *Handbook of Clinical Neurology* 2015; 130: 297–323.
- Sandberg L.** Too late for love? Sexuality and intimacy in heterosexual couples living with an Alzheimer's disease diagnosis. *Sexual and Relationship Therapy* 2023; 38(1): 118–139.
- Pinho S, Pereira H.** Sexuality and Intimacy Behaviors in the Elderly with Dementia: The Perspective of Healthcare Professionals and Caregivers. *Sexuality and Disability* 2019; 37(4): 489–509.
- Eloniemi-Sulkava U.** Seksuaalisuus osana iäkkäiden ihmisten hyvinvointia ja ihmisyäytä. Teoksessa: Rantanen T, Kokko K, Sipilä S, Viljanen A. (toim.) *Gerontologia*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 2022, s. 406–412.
- Kontula O.** Ikääntyminen ja seksuaalisuus. Teoksessa Brusila P, Kero K, Piha J, Räsänen M. (toim.) *Seksuaalilääketiede*. Kustannus Oy Duodecim. 2020.
- World Association for Sexual Health (WAS).** Seksuaalioikeuksien julistus 2014. [Viitattu 18.4.2023]. Saatavilla: <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>